

КОНФЕСІЙНА ЛЕКСИКА В ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ОЛЕГА ПОПОВА**Ліштаба Т. В.***кандидат філологічних наук, доцент,**доцент кафедри української мови**Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка**вул. Шевченка, 1, Кропивницький, Україна**orcid.org/0000-0002-6060-0900**tanya@lishtaba.com*

Ключові слова: *поетичне мовлення, релігійна лексика, сакральна лексика, стилістичний прийом, функціонально-стилістичні особливості.*

У статті проаналізовано твори сучасного українського поета Олега Володимировича Попова. Виділено найбільш уживані конфесійні лексеми, визначено їхню стилістичну роль і нові лексико-семантичні прояви цих мовних одиниць.

Зазначено, що в мовознавчій науці дотепер немає єдиного визначення лінгвістичних термінів, що відбивають процеси в релігійній сфері. Такі лексичні утворення називають по-різному: богословською лексикою, релігійно-християнською лексикою, релігійною термінологією, сакральною лексикою, конфесійною лексикою. У пропонуваному дослідженні кваліфіковано лексеми аналізованого різновиду як конфесійну лексику (терміни «релігійна лексика» та «сакральна лексика» ужито як синоніми).

З'ясування особливостей уживання конфесійної лексики у творах поета дозволить досягнути глибини його світовідчуття, що сприятиме кращому розумінню творчості митця. Це й актуалізує вибір тематичного напрямку пропонованої статті.

Виявлено, що у віршових творах митця величезний семантичний масив становлять власні назви біблійної та релігійної тематики. Такі стилістичні прийоми сакралізують текст, наповнюють його духовним змістом. Найбільш уживаними в конфесійній семантиці є абстрактні лексеми «душа» й «серце». У поетосфері Олега Попова вони переосмислюються в конкретних образах.

Наголошено на тому, що ідейно-концептуальна основа релігійного мовлення визначає специфіку всіх мовно-виразових засобів, регламентує таким чином їхній функціонально-семантичний статус.

Часте використання в поезії Олега Попова великої кількості релігійної лексики, уживання її в різних контекстах свідчить про те, що це поет із глибокою християнською символікою, оригінальними художніми образами, нетрадиційними мистецькими підходами навіть до традиційних в українській літературі та культурі понять. Водночас митець закорінений у традиції та звичаї свого народу, у християнську релігію й віровчення. Уживання сакральної лексики в поетичному дискурсі автора надає віршам особливо проникливого, пафосного й урочистого характеру.

CONFESSIONAL VOCABULARY IN THE POETIC DISCOURSE OF OLEG POPOV

Lishtaba T. V.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at the Ukrainian Language Department
Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University
Shevchenko str., 1, Kropyvnytskyi, Ukraine
orcid.org/0000-0002-6060-0900
tanya@lishtaba.com*

Key words: *poetic speech, religious vocabulary, sacred vocabulary, stylistic reception, functional and stylistic features.*

The article analyzes the works of modern Ukrainian poet Oleg Volodymyrovich Popov. The most commonly used denominational lexemes are identified, their stylistic role and new lexical-semantic manifestations of these linguistic units are determined.

It is noted that in linguistics there is still no single definition of linguistic terms that reflect processes in the religious sphere. Such vocabulary is called differently: theological vocabulary, Christian vocabulary, religious terminology, sacral vocabulary, confessional vocabulary. In this study, the vocabulary of the analyzed variety qualifies as a denominational vocabulary (the terms religious and sacred vocabulary are used synonymously).

Explaining the peculiarities of using the confessional vocabulary in the poet's work will allow him to reach the depth of his outlook, which will contribute to a better understanding of the artist. It also updates the selection of the thematic direction of the proposed article.

It is revealed that in the artist's poetic works a huge semantic array consists of proper names of biblical and religious subjects. Such stylistic techniques sacralize the text, fill it with spiritual content. The most used in confessional semantics are abstract tokens of the "soul" and "heart". In the poetic sphere of Oleg Popov, they are rethought specifically.

It is emphasized that the ideological and conceptual basis of religious speech determines the specificity of all linguistic and expressive means, thereby regulating their functional and semantic status.

Using of a large number of religious vocabulary in Oleg Popov's poetry, its use in various contexts indicates that it is a poet with deep Christian symbolism, original artistic images, unconventional artistic approaches, even to traditional Ukrainian literature and culture of concepts. At the same time, the artist is rooted in the traditions and customs of the nation, in Christian religion and teaching. The use of sacred vocabulary in the poetic discourse of the author gives the poems a particularly insightful, pathetic and solemn character.

Постановка проблеми. Проблеми лексико-семантичної структури мови художньої літератури, зокрема поезії, привертають особливу увагу вітчизняних і закордонних лінгвістів. Одним із важливих і вагомих складників цієї системи виступає конфесійна лексика, яка з певних історико-ідеологічних причин не піддавалася вивченню у вітчизняному мовознавстві. Лише наприкінці ХХ ст. почали з'являтися розвідки Н.М. Сологуб [1], Н.В. Піддубної [2], Л.А. Бондаренко [3], О.О. Бірюкової [4], Ю.І. Браїлко [5] та інших, які в різних аспектах розглядали функціонування конфесійної лексики в мові віршових творів. Однак дотепер залишається недослідженим цей розряд лексики з погляду його реалізації у творчості наших сучасників, зокрема в поетичному доробку

Олега Володимировича Попова – відомого українського поета, автора навчальних посібників для шкіл, лауреата премій – красназвочої, імені В.М. Ястребова, та літературної, імені Є.Ф. Маланюка, відмінника освіти України, заслуженого працівника культури України.

З'ясування особливостей уживання конфесійної лексики у творах поета дозволить досягнути глибини його світовідчуття, що сприятиме кращому розумінню творчості митця. Це й актуалізує вибір тематичного напрямку пропонованої статті.

У мовознавчій науці дотепер немає єдиного визначення лінгвістичних термінів, що відбивають процеси в релігійній сфері. Такі лексичні утворення називали по-різному: богословською лексикою [6, с. 23], релігійно-християнською лексикою

[3, с. 289], релігійною термінологією [7, с. 77], сакральною лексикою [2, с. 240], конфесійною лексикою [5, с. 24]. У цьому дослідженні ми кваліфікуємо лексеми аналізованого різновиду як конфесійну лексику (терміни «релігійна лексика» та «сакральна лексика» використовуємо як синоніми).

Мета розвідки – визначити й охарактеризувати семантико-стилістичні особливості функціонування конфесійної лексики в поетичному мовленні Олега Попова.

Реалізація мети передбачає виконання таких завдань: 1) виявити сакральну лексику в поетичних творах автора, систематизувати її; 2) охарактеризувати функціонально-стилістичні особливості виявлених одиниць.

Об'єкт дослідження – мова поетичних творів О.В. Попова.

Предметом дослідження є конфесійна лексика текстів авторських збірок «На покуті душі», «Солодкий щем», «Коли вже з осінню на «ти»».

Виклад основного матеріалу дослідження. Спостереження виявили, що у віршових творах митця величезний семантичний масив становлять власні назви біблійної та релігійної тематики. Номени *Бог, Господь* у його віршових текстах спостерігаються дуже часто. Такі стилістичні прийоми сакралізують текст, наповнюють духовним смислом: *Які, здається з вуст знімаю Божих* [8, с. 79]; *Дай, Боже! Та душа зірветься криком* [8, с. 79]; *Купаюся й милуюсь Бога вчинком* [8, с. 89]; *І вийду я тоді під Божі шати* [8, с. 62]; *Прециро Господа молю* [8, с. 12]; *Ти поруч мене! Тож і слава Богу* [8, с. 84].

Семантико-стилістичне поле віршів письменника, завдяки лексичним сакральним формантам, створює контекст молитви: *Як – стів ясний і як – молитву / щирю* [9, с. 137]; *В ім'я Отця і Сина, і Святого Духа* [9, с. 40]; *Я накладаю триперстово / На себе вічного хреста* [9, с. 12].

Іноді, ретранслюючи конфесійні лексичні репрезентанти, що мають лише дотичні смислові варіації, поет домагається вивіщення ідейно-образної структури вірша: *Ви ж, донечки, не бійтеся роси, / Для вас я теплої у Бога попросив* [9, с. 32]; *Нестримно маюю казку, / Чекаю на Божу ласку <...>* [9, с. 31]; *Наважуся, вірші свої до Бога, / Немов на суд останній понесу* [8, с. 62]. Семантичні форманти «теплої», «Божу ласку», «суд останній» засвідчують семантичні характеристики, асоціативно пов'язані з божественною суттю.

Лексичні засоби вербалізації сакральної концептосфери репрезентовані згадками про абстрактні конфесійні явища: *Я все чаруюсь Господа творінням* [10, с. 108]; *Щоб перейнятися знов творінням / Божим* [9, с. 103]; стани людської душі й духу – віру, молитву: *Благоговію у молитві ревній, / Яку під листопад складаю Богу* [10, с. 121]; конкретні теонімічні предмети, будови, місця іконографічних зображень тощо: *І дивно світиться лампада / З мого покутного кута* [9, с. 13]; *І навіть покуть став дрімати. / Лиш каганець горів несміло* [9, с. 11].

Глибинними теонімічними маніфестантами, використовуваними поетом стосовно взаємин і з людьми, і з Богом, є семантичні репрезентанти емоційно-почуттєвої сфери, синтезування природних і антропоморфних компонентів: *І осені дивується Всевишній, / Як та глянцеє світу душу грішну* [8, с. 57].

Високим рівнем релігійної експресивності позначені ті рядки поезій, де маніфестуються лексеми негативного змісту, як от: *Я не лукавлю, доле!* [9, с. 34]; *А я свою любов <...>. Рятую від черствот і від обманів, / Від зазороців чийхось та зурочень* [10, с. 121].

Виразові можливості сакральної семантики значно розширюються, якщо вона функціонує в єдності з епітетними маніфестантами, як-от: *Неначе все за щирі «алілуя»* [10, с. 139].

Уживання конфесійної лексики в поетичних контекстах літератора актуалізує насамперед оцінно-образну функцію сакральних номінацій: *Хай янголами добрими вам / будуть* [9, с. 10].

Не менш естетично виваженими образами в поетосфері О.В. Попова є й семантико-стилістичне поєднання краси природи із сакральними елементами: *На горобинів причасті / Червоногрудих снігурів* [9, с. 102].

У конфесійній семантиці найбільш уживаними є абстрактні лексеми *душа й серце*. У поетосфері О.В. Попова вони переосмислюються в конкретних образах: *Щоб щebetом світань моїх / Твоя душа була багата* [9, с. 19]. Поетизуючи образ душі, митець підсилює її метафоричними маніфестантами (*щebetом світань*), що вивислюють поетичний контекст до рівня високохудожньої нарації. Інколи такий лексичний формант (*душа*) актуалізується емоційно-експресивним маркуванням: *Певно, там відігріється / Від ознобу душа* [8, с. 80]. Розширюючи концептосферу сакральних компонентів цієї лексеми, поет подає її морально-етичні асоціанти: *Подивлюсь у вічі, / Заирну у душу* [8, с. 82]. Часто у віршах митця конфесійний семантичний масив поєднується з концептом-образом *серця*: *І озветься спокій / Неспокійним тушем / Аж на денці серця, / Аж у глибині* [9, с. 82]; семантико-стилістичним поєднанням цих двох конфесійних компонентів: *Сьгодні знову душу покалічив / Об твого серця кам'яний причал* [9, с. 90].

Сакральна семантика в поетичному оточенні автора часто виступає в поєднанні з лексикою на означення людського кохання. Такі словообрази створюють оригінальний синтез, у якому земна сфера одуховнюється небесною: *Нас повинчає сам Господь / На вічне і палке кохання* [9, с. 44].

Ідейно-концептуальна основа релігійного мовлення визначає специфіку всіх мовно-виразових засобів, регламентує таким чином їхній функціонально-семантичний статус.

На позначення переходу людського життя у вічність у поезії автора існують синонімічні варіанти-лексеми: *Лунає вічності прелюд* [9, с. 38]; *Життя мого одвічний оберіг* [9, с. 32].

У своїх віршах Олег Попов досить часто послуговується епітетами, що відображають загальні ознаки абстрактних понять, пов'язаних із духовною сферою. Епітетні кореляти в тексті часто виражаються як прикметниками: *Від щедрого Угодника святого* [9, с. 10]; *Блаженна листопадова пора* [9, с. 103], так і прислівниками: *Як пілігрімно я чекаю весну!* [9, с. 41]; *Було б ось так благоговійно* [9, с. 13].

Не менш уживаною в поезіях автора є семантика, пов'язана із християнськими святами, зокрема із Трійцею, «зеленою» суботою: *Що аромати запахуці / Мою земну клечають путь* [9, с. 59]; *Клечаю хату зеленню надій* [9, с. 58]. Як видно з наведених ілюстрацій, до безпосередніх конфесійних формантів автор додає їхні семантичні кореляти – епітети з означуваними словами (*аромати запахуці*), метонімічні звороти (*зеленню надій*), дієслівний маніфестант (*клечаю*), що значно розширює поетичний контекст сакральної лексики. Семантичний ареал, що асоціюється з Великодніми святами, також ретранслює різнорівневу конфесійну лексику, зокрема: традиційні привітальні репрезентанти (*Христос воскрес!*), семантику сакральної сфери (*неба, ангели, храмів, хрещений*). Наприклад: *Христос воскрес! / Христос воскрес! / Із неба ангели співають. / До храмів йде хрещений люд* [9, с. 38].

Досить часто в художньому континуумі творів О.В. Попова спостерігаємо семантику, пов'язану з Різдвом Хрестовим, Святвечором. Причому поряд з узвичаєною для цього свята лексикою (*щедрувальники, кутя*) митець подає неологічний формант (*медиться*), що вбирає в себе смислове значення традиційної страви та її похідні семантико-змістові рівні – приємно пахне, сонячно «відсвічує», надзвичайно смакує. До речі, цей лексичний репрезентант уживається автором на означення сакралізації, освячення, атмосфери такого свята: *Ходять щедрувальники малі* [9, с. 16]; *Хай кутя медиться на столі* [9, с. 16]. Аналогічно із цим і в семантизації іншого релігійного свята поет репрезентує розгалужений лексичний ланцюжок, у якому подає і номени святого, з яким пов'язане свято (*Святого Миколая-Угодника*), і його семантичні похідні (*Угодника святого, Миколаєм*), і асоціанти, що поширюють його змістову наповненість (*щедрого, дари*): *Від казки, подарованої Богом, / Шукали під подушкою дари, / Від щедрого Угодника святого* [9, с. 12]; *Тож Миколаєм передав слова* [9, с. 10].

Поетичні тексти Олега Попова дуже часто ретранслюють симбіоз лексичних формантів православної та язичницької віри. Спостерігаємо достовірне авторське відображення сутності духовного й мовного ареалу українців: *Переступайте із добром поріг, / Сідайте до святкової вечері!* [9, с. 12]; *Приймаю від онуків калача* [9, с. 12]; *До вузлика в святвечір покладу, / Окрім святкороваю на вечерю, / Рій побажань і щирю коляду* [9, с. 14].

Теонімічні номінації маніфестуються автором різноманітними лексемами, які позначають реально функціональні конфесійні предмети, явища, процеси і викликають високу почуттєву напругу: *Із вічності, дарованої Богом, / Очима п'ю бездонну синь небес* [9, с. 56].

У контекстуальному оточенні поетичних творів митця культ неба домінує як символ високих сакральних сил: *Хтось підмінив пісні в небеснім хорі* [9, с. 20].

Часом у віршах поет використовує пряме називання кольору неба, чим ніби вивисує духовну сутність предметної номінації: *Радіє сонцю й синім небесам* [9, с. 34]. Іноді митець подає відтінкові репрезентанти цього кольору: *Там ледь помітна в небі бірюза* [8, с. 81]; *У блакить би злетів* [8, с. 80].

Виразові можливості конфесійних корелятивів у поетичному тексті значно розширюються, якщо вони мають ознаки внутрішніх якостей людини, її рис характеру, почуттів: *Що так і не умію бути смиренным. / Одним блаженний я в житті / щоденнім* [9, с. 41]. Емоційно-експресивні домінанти в поданому контексті протиставляються смисловими акцентами.

Деяке іншого стилістичного наповнення набувають сакральні словоформи, коли автор майстерно підсилює епітетними корелятами підтекстове звучання тавтологічних репрезентантів конфесійної сфери: *Святе Господнє надвечір'я <...> / Заграла свят-зоря над садом* [9, с. 13]; *А дід святим на покуті моливсь / За свято свічки, за вогневе диво* [8, с. 96]. Зазначена релігійна лексика розширює свої лексичні модулі ще й завдяки вжиттю семам символічного наповнення «святосвічки», «вогневе». У давнину, у часи дохристиянських вірувань, свято свічки уподібнювалось до весілля, і сама свічка, і вогонь асоціюються із життям, вірою, вищими духовними силами.

Художня палітра поезії О.В. Попова збагачена аналогічними константами і в такій ілюстрації: *Освячується музика і слово, / І шепіт молитов в зелених кронах. / Я так щорічно о порі бузковій / Каштанову розцвічую корону. / І не скуплюсь на канделябри божі – / По сотні свіч на кожному каштані. / Хай милостивий Бог нам допоможе / Позбавитися дум і дій брутальних! / Я це роблю і так робити мушу, / Бо від душі, від серця, не за гроші / Паламарем свічу каштанам душі / Во здоров'є людей моїх хороших* [10, с. 85]. Цілий ряд асоціативних лексичних варіантів створює атмосферу сакрального простору. Згармонізовує цей семантико-стилістичний масив лексика на означення: релігійних предметів (*канделябри божі, свічі*); назви людей, причетних до церковних служб (*паламар*); абстрактних сакральних формантів (*серце, душа*); абстрактних конфесійних маніфестантів (*молитов, освячується*); негативна семантика зазначеної сфери (*дум і дій брутальних*); молитовний дискурс (*Хай милостивий Бог нам допоможе; во здоров'є*).

Уживання епітетних корелятивів у конфесійних текстах зумовлене особливостями релігійної сфери. Ознакові слова сприяють увиразненню духовної комунікації людини з Богом, священника з парафіянами, надають особам, предметам, явищам певних характеристик згідно із християнським світоглядом і мораллю: *Що може бути святіше від святого?* [9, с. 48].

Поряд із вказаними узуальними епітетами в поетичних текстах конфесійного наповнення спорадичними є оксиморонні лексеми: *І замовляю по зимі веселу тризну!* [9, с. 29]; *відправлю по зимі веселу тризну* [9, с. 8]. Такі семантичні форманти мають стилістичний відтінок книжності, урочистості, увиразнюють думку й настрій, посилюють емоційний вплив на реципієнта.

Висновки та перспективи подальших розробок. Олег Попов – поет із глибокою християнською символікою, оригінальними художніми образами, нетрадиційними мистецькими підходами навіть до традиційних в українській літературі та культурі понять. Водночас митець закорінений у традиції та звичаї свого народу, у християнську релігію й віровчення. Про це свідчить часте використання в поезії великої кількості релігійної лексики, уживання її в різних контекстах, що надає його віршам урочистості, піднесеності, величності, певного символізму, пафосу.

Проведене дослідження відкриває нові перспективи вивчення конфесійної лексики в художньому дискурсі. Цей досвід може бути використаний під час аналізу текстів різної тематики, різних жанрів, а також різних епох.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сологуб Н.М. Біблійні образи в художній творчості І. Багряного. *Мовознавство*. 1993. № 1. С. 43–47.
2. Піддубна Н.В. Сакральні лексеми у творчості О. Олеся (на прикладі вживання агонімів та назв священних будівель). *Олександр Олесь. Творча спадщина і сучасність*. Суми, 1999. С. 240–248.
3. Бондаренко Л.А. Релігійно-християнська лексика і фразеологія в поезії Дмитра Загула. *Християнство й українська мова* : матеріали Наукової конференції. Львів, 2000. С. 289–292.
4. Бірюкова О.О. Сакральні образи у поезії авторів Нью-Йоркської групи. *Культура слова*. Київ, 2003. Вип. 62. С. 22–25.
5. Браїлко Ю.І. Конфесійна лексика у творчості українських поетів 60–80-х років ХХ ст. (семантико-стилістичний аспект) : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2005. 245 с.
6. Павлова І.Г. Лексика конфесійного стилю. *Дивослово*. 2001. № 1. С. 18–24.
7. Тодор О.Г. Конфесійна лексика у мові періодики. *Культура слова*. Київ, 2001. Вип. 59. С. 77–78.
8. Попов О.В. Солодкий щем. Одеса, 2010. 152 с.
9. Попов О.В. Коли вже з осінню на «ти». Одеса, 2009. 112 с.
10. Попов О.В. На покуті душі. Харків, 2012. 102 с.

REFERENCES

1. Sologub, N.M. (1993). Bibliyni obrazy v khudozhnii tvorchosti I. Bahryanoho [Biblical images in the artistic work of I. Bagryany]. *Linguistics*, № 1, pp. 43–47.
2. Piddubna, N.V. (1999). Sakral'ni leksemy u tvorchosti O. Olesya (na prykladi vzhывannya ahionimiv ta nazv svyashchennykh budivel') [Sacred tokens in the works of O. Oles (on the example of the use of agonyms and names of sacred buildings)]. *Alexander Oles. Creative heritage and modernity*. Sumy, pp. 240–248.
3. Bondarenko, L.A. (2000). Relihiyno-khrystyans'ka leksyka i frazeolohiya v poeziyi Dmytra Zahula [Religious-Christian vocabulary and phraseology in the poetry of Dmitry Zagul]. *Christianity and the Ukrainian language : Proceedings of the scientific conference*. Lviv, pp. 289–292.
4. Biryukova, O.O. (2003). Sakral'ni obrazy u poeziyi avtoriv N'yu-Yorks'koyi hrupy [Sacral images in the poetry of the authors of the New York group] *The culture of the word*. Kyiv, Vol. 62, pp. 22–25.
5. Brailko, Yu.I. (2005). Konfesiyna leksyka u tvorchosti ukrayins'kykh poetiv 60–80-kh rokiv XX stolittya (semantyko-stylistychnyy aspekt) [Confessional vocabulary in the works of Ukrainian poets 60–80-ies of the twentieth century (semantic and stylistic aspect)] : Candidate Thesis. Kyiv, 245 p.
6. Pavlova, I.G. (2001). Leksyka konfesiynoho stylu [Vocabulary of confessional style]. *Divoslovo*, № 1, pp. 18–24.
7. Todor, O.G. (2001). Konfesiyna leksyka u movi periodyky [Confessional vocabulary in the language of periodicals]. *The culture of the word*. Kyiv, Vol. 59, pp. 77–78.
8. Popov, O.V. (2010). Solodkyu shchem [Sweet shchem]. Odessa, 152 p.
9. Popov, O.V. (2009). Koly vzhe z osinnyu na "ty" [When in the fall on "you"]. Odessa, 112 p.
10. Popov, O.V. (2012). Na pokuti dushi [On the penance of the soul]. Kharkiv, 102 p.